

MOLITVENO ČITANJE SVETOGA PISMA

DR. STJEPAN KUŠAR, ZAGREB

Dan za danom i nedjelju za nedjeljom doživljavamo u liturgiji čitanje Božje riječi usred sabrane zajednice vjernika. Propovijed ili homilija tumači i aktualizira pročitano Božju riječ Pisma tako da je slušatelji dublje i trajnije usvoje. U navještaju Božje riječi iz Pisma sam Gospodin u Duhu Svetom govori svojoj zajednici – Crkvi. Vjernici pak pozdravljaju Gospodina koji im progovara u riječi Pisma: »Slava tebi, Gospodine!« ili »Slava tebi, Kriste!« Kod posebno svečane službe Božje poslužnici nose tamjan i svijeće, a đakon u ophodu nosi evanđelistar te iz njega naviješta Božju riječ zajednici. Ova simbolika daje se shvatiti u skladu s evanđeljem: Isus Krist, koji je Svjetlost (usp. Iv 12,46), svijetli pred očima vjerske zajednice i ispunja naš život kao što miris tamjana ispunja prostor i nas same; tako i naše uši trebaju čuti i usvojiti Gospodnju riječ, a naš život postati prostorom gdje će se Gospodnja riječ utjeloviti i roditi novim životom usred starog svijeta, ne bi li ga postupno preobrazila.

Nikome od nas vjerojatno nije nepoznato iskustvo s Božjom riječju, ono iskustvo koje tako jezgrovito i snažno opisuje pisac poslanice Hebrejima: »Živa je, uistinu, riječ Božja i djelotvorna. Oštrija je od svakoga dvosjekla mača. Prodire dotle da dijeli dušu i duh, zglobove i moždinu te prosuđuje nakane i namisli srca. Nema stvorenja njoj skrivena. Sve je, naprotiv, golo i razgoljeno očima Onoga komu nam je dati račun« (Hebr 4,12; usp. Iv 12,48). Takvo iskustvo Božje riječi proistječe iz ustrajnog i generacijama ponavlanog bavljenja njome kroza sve životne situacije u kojima se biblijski vjernik našao i u kojima je trebao svoju vjeru potvrditi i posvjedočiti. Možda smo imali sreću da i mi nešto slično iskusimo u crkvenom naviještanju i tumačenju riječi Pisma. Ako nas je riječ Pisma tako snažno pogodila, zasigurno ćemo htjeti i sami čitati u Knjizi nad knjigama. To može ići i u samoći, tišini i skrovitosti vlastite sobice (usp. Mt 6,5–6; Dj 8,26–40) i u skupini nekolicine vjernika, braće i sestara koji teže produbljenom razumijevanju Božje riječi te se žele njome nadahnuti za život i djelovanje, ili moleći traže svjetlo i pomoć (usp. Dj 12,12; 1,14; 2 Tim 3,14–17)¹.

¹ Ovo razmišljanje ima praktičnu nakanu: pomoći čitatelju da se sam uvede u praksu molitvenog čitanja Svetoga pisma (= *lectio divina*, božansko čitanje Pisma). Nadam se da to odgovara jednom vrlo zauzetom dijelu rada pokojnog prof. dr. Jerka Fučaka, bibličara kojem je uz njegov redoviti znanstveni posao na srcu bio i praktični rad s Biblijom, usp. knjigu čiji prijevod i prilagodbu je on pripremio i ponudio svima kojima je u Crkvi na srcu rad sa Svetim pismom: *Praktični rad s Biblijom danas*, KS: Zagreb 1991, 2. izdanje). – Veliku pomoć čitatelju će naći također u knjizi Jacob KREMER, *Biblija – riječ Božja za sve ljude. Kratki uvod u čitanje Biblije*, KS: Zagreb 1993. Posebno su instruktivna autorova razmišljanja o odnosu znanstvenog i tzv. jednostavnog čitanja Biblije, te pravila i primjeri jednostavnog čitanja Pisma, str. 49–116. – Usp. također Enzo BIANCHI, *Prier la Parole. Une introduction à la «Lectio divina»*, (Vie monastique, nr. 15), Abbaye de Bellefontaine: Begrollen-en-Mauges (Francuska) 1983. (Tal. orig. *Pregare la Parola*, P. Gribaudi: Torino 1974).

No možemo li tako, privatno, razumjeti Božju riječ u onome što ona veli i što želi proizvesti u našem životu? Zasigurno, jer onaj tko čita Pismo u pravom stavu srca, nikada ne čita sam. Tu je, naime, ponajprije Crkva, zajednica onih koji žive od te riječi i koja je mjerodavno tumači. Nju vodi Duh Sveti u dublje razumijevanje sveg bogoduhog Pisma (usp. 2 Tim 3,16). U našem privatnom čitanju mi takoreći ponavljamo ono što Crkva od početka najviše i tumači i od čega ona trajno živi. Ne bismo smjeli zaboraviti i to da vjernik u Crkvi u svom osobnom traženju i čitanju poruke Pisma nije bez Duha Božjega. To će vrijediti posebice onda kada Božju riječ čitamo u molitvenoj sabranosti te u predanosti srca Bogu ispitujemo što nam njegova riječ želi priopćiti s obzirom na naše spasenje, za naš zajednički i osobni život, u danom povijesnom trenutku osobnog života ili života zajednice. Pritom, kao naputak za ulazak u čitanje, čitatelju mogu pomoći npr. ova pitanja: Što je Gospodin učinio i što on hoće učiniti te što on uvijek čini za naše spasenje? Na što nas Božja riječ potiče i što mi trebamo činiti kao odgovor njoj, odgovor koji se diže usred našega života i po kojem stičemo i utvrđujemo iskustvo našega spasenja?

Uz ova pitanja mogu se nadovezati još neka, više načelne naravi, o kojima bismo na ovome mjestu htjeli nešto više reći. Kako, naime, da molitveno čitamo Pismo? Kako da nam čitanje Pisma, jednog njegova odlomka (npr. psalma ili misnog čitanja) postane osobnom molitvom, bilo u samoći, bilo u zajednici s još nekim angažiranim čitateljima? Valja napomenuti da će duhu Pisma biti najprimjerenije da ono bude čitano, slušano, obrazlagano u razgovoru i razmjeni iskustva s Božjom riječju u manjoj skupini vjernika, pretpostavljajući, dakako, sudjelovanje u liturgijskom bavljenju Božjom riječju u zajednici Crkve. Važno je, naime, imati na umu Isusovo obećanje: »Gdje su dvojica ili trojica u moje ime, tu sam i ja među njima« (Mt 18,20). On također obećaje uslišanje molitve njegovih nasljedovatelja, osobito ako se u njoj bude izražavala želja za darom njegova Duha: »... koliko li će više Otac s neba obdariti Duhom Svetim one koji ga zaištu!« (Lk 11,13).

Ove napomene o našem osobnom molitvenom ophođenju sa Svetim pismom mogu poslužiti osobnom razmatranju i molitvi i osobnoj pripremi zajedničkog slušanja i čitanja Pisma. Pritom ćemo se dati voditi i poučiti mnogostoljetnim iskustvom Crkve, tj. onim načinom molitvenog ophođenja s riječju Pisma koji je poznat pod imenom »lectio divina« (= božansko čitanje), što mi slobodno prevodimo sintagmom »molitveno čitanje Svetoga pisma«².

1) Što je to »lectio divina«?

Molitveno čitanje Svetoga pisma možemo ovako opisati: sređena vježba osobnog slušanja riječi Božje. Redom nam valja protumačiti sastavnice tog opisa.

VJEŽBA: riječ je o aktivnom bavljenju tekstem Pisma: ovo ističem jer u našem religioznom životu ima mnogo pasivnih trenutaka i stvari koje činimo uglavnom potaknuti od drugih, ili iz navike. Molitveno čitanje Pisma pak je vrijeme u koje čovjek svjesno ulazi te u nj unosi sama sebe izlažući se bez pridržaja djelovanju riječi Božje koja mu progovara iz teksta; to je također vrijeme u kojem čovjek odlučuje i trasira buduće dionice svojega životnog hoda. To je svjesno

² Usp. čl. *Lectio divina et lecture spirituelle*, u: *Dictionnaire de Spiritualité*, sv. IX, Paris 1976. st. 470 sl. Na hrvatskom je vrlo vrijedna knjiga koju su izdali naši benediktinci (u prijevodu Martina Kirigina OSB): Mariano MAGRASSI OSB, *Biblija i molitva*, Čokovac 1988. Pritom će od velike pomoći biti također suvremena egzegetska pomagala kao npr. komentari biblijskih knjiga i perikopa (usp. na hrv. periodiku »Služba riječi« i »Živo vrelo«). Kako izgleda u praksi »lectio divina«, dade se vidjeti i iskusiti u vrlo često prevedenim djelima milanskog nadbiskupa Carla M. Martinija, usp. ISTI, *Narod u hodu*, Jelsa (Hvar) 1987.

osobno bavljenje Božjom riječju. Ova aktivnost postupno postaje osobnom molitvom te prelazi u svojevrsnu pasivnost: događa se susret s osobnim Bogom, koji nas pogađa i izaziva...

SREDENA: Molitveno čitanje Pisma ima svoju unutrašnju vrlo jednostavnu strukturu i dinamiku, što mi, nažalost, često zaboravljamo pa nam se stoga Pismo čini suhim, izlizanim, dosadnim ili nerazumljivim, te zaključujemo kako nam ne koristi za molitvu (usp. dolje str. 6 sl.).

SLUŠANJE: Makar spominjemo »čitanje«, lectio divina jest zapravo slušanje Božje riječi, tj. primanje nje kao dara. Značajke tog slušanja jesu one Marijine koja je, čuvši riječi upućene joj od Božjega glasnika, rekla: »Evo službenice Gospodnje! Neka mi bude po riječi tvojoj!« (Lk 1,38). Na to se organski nadovezuje ono Marijino držanje koje evanđelist Luka ističe kao pohranjivanje i prebiranje događaja iz Isusova života u majčinom srcu, odnosno kao čuvanje tih uspomena (usp. Lk 2,19. 51). Riječ je, dakle, o osluškivanju, slušanju i čuvanju riječi, što se sve odvija u stavu poklonstva, posluha i divljenja (usp. Lk 2,33) – ta nismo mi gospodari Božje riječi, već njezine sluge! Iz toga slijedi da pri molitvenom čitanju u Pismu nećemo tražiti nešto što bismo ispričali drugima ili što bi zadovoljilo našu znatiželju. Trebamo u miru i tišini dopustiti Bogu da nama progovori te da mi otkrijemo što je za njega važno u vezi s nama...

OSOBNO slušanje: nije riječ o slušanju propovijedi, homilije ili perikope pročitane u crkvi. To je čas osobnog ili privatnog slušanja, koji nužno nadopunjuje zajedničarsko slušanje riječi Božje u liturgiji ili u raznim oblicima pobožnosti. Molitveno čitanje Pisma ujedno je i osobna priprema za slušanje riječi Pisma u liturgiji zajednice, kao i njezin nastavak. Bez zajedničarskog slušanja Božje riječi, »lectio divina« postaje individualizmom, dok bez osobnog molitvenog čitanja Pisma, njegovo slušanje u zajednici lako potone u općim frazama i neobvezatnosti, tj. ostavlja nas mrtve hladne i ne prodire u naš život.

RIJEČ: Pismo je dano od Boga po ljudima, ono je »bogoduho«, tj. nadahnuto Duhom Božjim, »korisno za poučavanje, uvjeravanje, popravljavanje, odgajanje u pravednosti, da čovjek Božji bude vrstan, za svako dobro djelo podoban« (2 Tim 3,16–17). U svojoj evanđeoskoj središnjici ono svjedoči o Isusu Kristu, o očekivanju njegova pojavka, o njegovu dolasku, životu, riječima i djelima, o odjecima njegova života i djelovanja kroz povijest... To znači da mi u njemu progovara ona Riječ koja me stvorila, koja nosi tajnu mojega života, u kojoj je ključ za razumijevanje mojih prošlih i sadašnjih iskustava i situacija, u kojoj je smisao mojega života (usp. Iv 1,1–19); to je Riječ koja ima tajnu hoda Crkve i u kojoj je svjetlo za pravo razumijevanje sadašnje situacije naše ljudske povijesti. U tako shvaćenoj riječi Pisma progovara mi Duh Božji koji prožima svu zbiljnost i koji je sam zbiljskiji od svega onoga što me okružuje. On proniče sve razine osobnog i zajedničkog života nas ljudi: ekonomske, društvene, političke, kulturalne, religiozne... (usp. Pss 139; 145; 146; 147; Iz 40–43; 48). Riječ je, dakle, uvijek o slušanju Riječi po kojoj je sazdan svijet, koja ga uzdržava, vodi, upravlja... (usp. Iv 1,1–51).

2) Struktura molitvenog čitanja Pisma

»Lectio divina« ima povijest dugu više od 2500 godina, jer se obavljala već u Starom zavjetu. Na svoj su je, naime, način obavljali proroci u odnosu na ranije predaje, posebno Zakon, mudraci u odnosu na Zakon i proroke. Prakticirali su je i židovski rabini. S njom je u tijesnoj vezi također njihovo glasovito učenje Zakona i proroka napamet. Njezina struktura našla je svoju prvu nama poznatu kodifikaciju kod kršćanskih pustinjaka, a usavršena je kod crkvenih otaca i srednjovjekovnih monaha. Posebno se practicirala u benediktinskoj tradiciji te je poznata i kao tzv. benediktinska metoda.

Ovo molitveno čitanje Pisma ima četiri stupnja, koja ćemo redom protumačiti.

a) *Uzmi i čitaj!* (*lectio = čitanje*)

Molitveno čitanje treba biti što je moguće redovitije, svaki dan ili svaki tjedan, ili kako odlučimo, prema vremenskim mogućnostima. Isto tako treba unaprijed odrediti koliko ćemo se vremena pritom zadržati; sve zajedno neka se kreće između dvadeset i trideset minuta, ili više; to vrijeme valja držati i ne skraćivati ga. Od velike je pomoći da se čitanje obavlja uvijek na istome mjestu, npr. u kutku sobe gdje stoji križ ili otvorena Biblija; prikladno uređen ambijent može u čitanju biti vrlo koristan, ali to nije uvjet bez kojega se ne može. – Nakon što smo se, na našem mjestu, sabrali i posvijestili si da knjiga koju držimo u ruci, pred nama, nije bilo kakva knjiga nego zapisana Božja poruka čovjeku, nama, pa je stoga želimo dublje upoznati i usvojiti, zamolit ćemo svjetlo od Boga da njegovu poruku otvorena srca i s ljubavlju primimo, npr. »Prosvijetli me, Gospodine, svojim Duhom da spoznam i osjetim što mi poručuješ u ovom čitanju Tvoje riječi. Daj mi da vidim što je za mene dobro i pravo u tvojim očima. Udijeli mi snage da to usvojim...«. Ili nekim drugim riječima... Zatim ćemo otvoriti Sveto pismo i polagano pročitati onaj odlomak ili mjesto koje je već na redu ili koje smo odabrali (neka perikopa dnevnih ili nedjeljnih liturgijskih čitanja, ili pak čitanje jedne biblijske knjige u slijedu). Neka se sve to odvija u unutrašnjoj i, koliko je moguće, u vanjskoj smirenosti. Za početak, kao molitveni potsjetnik i uvod može nam poslužiti i ovo prekrasno razmišljanje o Božjoj riječi ili Zakonu (Tora) koje potječe od starozavjetnog deuteronomističkog propovjednika: »Ova zapovijed (ili riječ) što ti je danas dajem nije za te preteška niti je od tebe predaleko. Nije na nebesima da bi rekao: Tko će se za nas popeti na nebesa, skinuti nam je te nam je objaviti da je vršimo. Nije ni preko mora, da bi mogao reći: Tko će preko mora za nas poći, donijeti nam je te nam je objaviti da je vršimo! Jer RIJEČ je posve BLIZU tebe, u tvojim ustima i u tvome srcu, da je VRŠIŠ« (Pnz 30,11–14; usp. Rim 10,8b–10; Hebr 4,12 sl.).

Kako se treba dalje odvijati ovaj prvi stupanj (*lectio*)? Riječi Pisma čitat ćemo polagano i sabrano. Prema intenzitetu sabranosti i usredotočenosti na tekst i prema težini teksta bit će dobro da više puta pročitamo naš odlomak, kako bismo ga što bolje razumjeli i usvojili, uočavajući njegove bitne elemente i momente.³ Postupak je vrlo jednostavan: valja paziti na riječi, na subjekte događanja, na osjećaje aktera, na svojstva njihova djelovanja, na činjenice koje se spominju ili koje proizlaze iz govorenja ili djelovanja aktera. Zaustavit ćemo se i u bogatom svijetu slika i simbola koje tekst eventualno donosi. Izložiti ćemo se djelovanju svih tih momenata, dopustiti im da nas pogode i osluškvati njihove misaone i čuvstvene odjeke u našoj duši... Ako smo već stekli familijarnost sa Svetim pismom, prisjetit ćemo se možda i nekih paralelnih mjesta ili sličnih odlomaka Pisma – ili onih suprotnih našem; navrijet će nam, možda, i uspomene na prijašnja slična bavljenja Pismom... Tako će se naše čitanje gotovo neprimjetno proširiti na širi kontekst, a odabrani odlomak postat će nam plastičan, rječit i bogat u svom iskazu; sve ćemo više otkrivati njegov profil, dubinu i visinu njegovih elemenata. Uočiti ćemo, primjerice, da nije napisan odjednom ni slučajno, već da je plod razmišljanja i meditacije u krilu Božjeg naroda, sažetak kontemplacije apostola ili prve Crkve posve zaokupljene jedinstvenim likom Isusa Krista, u kojem ona od početka i uvijek iznova i sve više otkriva

³ Za bolje razumijevanje odabranog odlomka mogu nam poslužiti komentari ili bilješke uz tekst Pisma (npr. *Novi zavjet – s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije*, KS: Zagreb 1992). – Moguće je postupiti npr. ovako: navečer pročitamo naš odlomak pomažući si pritom komentarom, bilješkama ili prikladnom periodikom (usp. bilj. 2). S tim mislima odemo na počinak, a ujutro rezerviramo vrijeme za cijelo molitveno čitanje: vratimo se našem tekstu, prisjetimo se njegovih glavnih momenata koji će nas dovesti do meditacije (razmatranja) teksta i uputiti dalje u otkrivanje i prihvaćanje poruke u naš život...

prisutnog Boga i Oca te mu se u ljubavi predaje. S tim u vezi zanimljivo je napomenuti da se Crkva u starini (uz Ekklesia) također nazivala »Kyriake«, tj. »ona koja pripada Gospodinu« odnosno Gospodinova zajednica koja živi od Duhom Božjim prožete memorije svojega Gospodina u njegovoj riječi i sakramentu. Ta zajednica poznaje i ima samo jednoga Gospodina ili Gospodara (= Kyrios) u svijetu prenapućenom bezbrojnim gospodarima – poganskim božanstvima i polubožanstvima u koje su bili ubrajani i politički moćnici (usp. Ef 1,17–23; 2,11–22; 4,1–6; 1 Kor 3,21–23).

Takvo čitanje mogu lako obavljati svi vjernici koji žele jer ono nije egzegeza u užem smislu riječi. Pritom se, dakako, valja založiti, jer bez unutrašnjeg angažmana tekst će nam možda reći nekoliko stvari koje već poznajemo i koje ćemo, onda, eventualno pokušati primijeniti na sebe i svoj svagdašnji život, ali naš izabrani odlomak neće moći osloboditi svu životnu snagu kojom je nabijen te je »pretočiti« u našu dušu. Sveti je tekst, naime, »poput salivenog željeza koje se ponovo tali kako bi se očitovala snaga njegovih pojedinačnih dijelova« (C. M. Martini). U tom smislu vrijedi staro pravilo iz otačkog doba: Cijelog sebe sasvim predaj tekstu, a cijeli tekst sasvim primijeni na sebe! – Time smo ušli u razmatranje Božje riječi (meditatio).

b) Razmatranje i promišljanje (meditatio)

Kad, ovako čitajući tekst, osjetimo da nam se njegov smisao daruje u nekoj rečenici, izrazu, riječi, slici, simbolu, akteru, opisanom događaju i tome slično, mi mu se prepuštamo. Ponavljamo primjerice tu riječ, frazu ili rečenicu polagano u sebi te kušamo osjetiti njezinu bremenitost, težinu, ljepotu, sklad... Promatramo sliku, prizor, postupak, događaja ili si predočavamo simbol (npr. križ) i njegovo dublje skriveno značenje... Time dopuštamo da za nas osobno dođu do izražaja trajne vrijednosti teksta; za sada se ne zaustavljamo na tome kako sve to odjekuje u našojnutrini, nego razmatramo, promišljamo i predočujemo držanja, osjećaje, stavove, misli i djelovanje aktera teksta, važemo smisao i težinu njihovih riječi... Pritom nam mogu pomoći također sve snage naše mašte: u duhu ćemo si predstaviti primjerice ono što smo pročitali kao živi događaji... kao riječ nama osobno upućenu. U nama će početi živjeti razne asocijacije i sjećanja, ali mi ih uvijek trebamo vezati uz poruku teksta kojim se bavimo da nas to što se u nama budi ne bi rastreslo i odvuklo onamo kamo nas naš tekst ne želi voditi. Na taj način stječemo produbljeni duhovni uvid u samu »stvar teksta«.

Promatramo pritom na primjer Božje držanje spram čovjeka, što svaki tekst Pisma manje ili više izričito pokazuje: milosrđe, ljubav, vjernost, pravednost, zauzetu pažljivost... Ili pak čovjekova držanja prema Bogu: hvalu, kajanje, zahvalu, poklonstvo, prošnju, strahopočitanje, udivljenje...; gledajmo i ona negativna držanja: laž, podlost, izdaju, strah, računanje... Trajne vrijednosti našega teksta, koje ćemo tako uočavati, potaknut će nas da ih uspoređujemo s našom osobnom životnom situacijom: pitat ćemo se kako ih mi proživljavamo, gledat ćemo kako se u njima nalazimo i snalazimo te kako na njih reagiramo (npr. dotiču li nas se ugodno, neugodno pogađaju, raduju li nas ili nam nanose bol, kakvu bol, osjećamo li da bismo najradije od njih pobjegli ili u njima trajno boravili...?).

Takvo naše vjerničko promišljanje ili meditiranje slično je onom Marijino: ona je, naime, u sebi pohranjivala događaje i riječi vezane uz Isusa Krista, njezina sina, prebivala ih u svome srcu i brižno ih čuvala u uspomeni srca (usp. Lk 1,29; 2,19; 2,51). Marijino čuvanje i prebiranje uspomena uvodilo je nju samu u dublje i obuhvatnije razumijevanje Božjega otajstva, kojemu se ona stavila u službu. I s nama će biti slično, jer su riječi Pisma za nas poput putokaza i staza koje vode u dubinu smisla našega života i Božjeg zauzimanja za čovjeka. U njima se, naime, otkriva cjelokupno Božje spasiteljsko djelovanje, njegova sveta volja u prošlosti, sadašnjosti i

budućnosti. Razmatranje (meditatio) nam pokazuje da Bog govori tiho i kao u natuknicama i slikama, izdaleka naznačujući ono što nam u Duhu želi priopćiti. To pak može otkriti i usvojiti samo onaj čovjek koji za to uzima dovoljno vremena, koji nastoji živjeti u smirenosti i dopušta da ga obuzme unutrašnja tišina te se na opisani način (ili tome slično) prepusti vodstvu Božje riječi.

Posve je prirodno i u skladu sa stvari kojom se bavimo ako, prije ili kasnije, osjetimo kako Bog baš nas oslovljava po riječi koju čitamo i u sebe upijamo. Kod svakog čovjeka Bog, naime, hoće postići to da njegova riječ poput sjemenke bude posijana u ljudsko srce te da u njemu proklije i rodi rod. Dakle, vanjska riječ Božja ide za tim da postane našom unutrašnjom riječju. Po čemu možemo raspoznati da nam se to dogodilo? Kako da raspoznamo unutrašnju riječ?

Postoje u našem životu »lake« misli i čuvstva koja dolaze i odlaze. No ima i onih koje imaju neobičnu težinu, prodornost i koje kao da su se objesile o srce ili su prodrle u nj. Takve bremenite i prodorne misli i osjećaje, što nas obuzimaju u intenzivnom kontaktiranju s Pismom, neće biti bez nadahnuća Duha Božjega. On im daje životnu težinu i prodornost. One nam se otkrivaju i mi ih doživljavamo kao unutrašnje svjetlo vjere, kao dar razumijevanja, spoznaje, znanja, mudrosti... Kada, dakle, čovjek osjeti da ga neka riječ, slika, izraz, simbol ili rečenica, ili događaj iz Pisma u meditaciji tako pogađa, onda smije to tumačiti i prihvatiti kao znak da Bog u njegovu dušu želi staviti klicu novog života, usmjerenog na rast i na veću zrelost. Ne bi bilo dobro kad bi čovjek iz takvih trenutaka volio pobjeći, možda potaknut strahom i malodušnošću (odnosno manjkom vjere), jer bi Bog mogao od njega previše tražiti. Ako nam se neki uvidi uporno nameću i potiču nas na djelovanje i na promjene u našem životu koje možda dublje zadiru u tijek našega života i u načine djelovanja, bit će ne samo dobro i razborito, nego i potrebno da o tome, u prikladno vrijeme, također popričamo s nekim tko ima veće duhovno iskustvo i dublju spoznaju onoga što se u čovjeku događa kada ga zahvaća Božja riječ. Budući da je Božja riječ svakome i svima dana preko zajednice Božjega naroda, ne bi bilo razborito misliti kako je u njezinu razumijevanju i primjeni svatko svoj majstor, kojemu nitko drugi ne treba, jer on sve zna i može.

c) Razgovaraj s Bogom (misljena i usmena molitva, oratio)

Vidjeli smo kako se iz mnoštva misli i osjećaja u meditaciji ili razmatranju rađa nešto što molitelja pogađa kao jedna istina ili mig, nešto što mu je osobno važno i što ga ispunja jednim sadržajem koji želi u njemu živjeti. Smijemo reći da to nije bez Duha Božjega, te da čovjek u tome otkriva Božju riječ njemu upućenu, koja ga pogađa, prosvjetljuje, sokoli i potiče. Tako ćemo otkriti da pred nama više ne stoji mnoštvo stvari i ideja za promišljanje i odvagivanje; otkrili smo »ono jedino važno«, »onaj bolji dio« (usp. Lk 11,42). Sada je na nama red da misleno, u osjećaju ili usmeno, možda mucajući, oblikujemo svoj odgovor na apel primljene Božje riječi. Tako, naime, ulazimo u svojevrsni razgovor s Bogom: nakon što nam je on govorio u čitanju i razmatranju, mi mu sada kušamo dati naš odgovor u molitvi (oratio), našim riječima, samo u mislima ili izgovarajući riječi koje nam budu pobuđene Božjom riječju – već kako nam srce bude sugeriralo.

Božja riječ, naime, uvijek hoće naš odgovor. Radi toga je ona i prodrla u našu povijest i u naše srce, digla ga i raširila. Ona nas oduhovljuje i pokreće, čini nas radosnima, tihima, poniznima, punima strahopočitanja, ljubavi, predanja, poklonstva – već prema tome kakva je ta riječ Pisma kojom se bavimo i kakvo je naše unutrašnje stanje. Trebamo iskoristiti »krila« koja su duši sada darovana (afekti, čuvstva), jer je njihova svrha da nas ponesu bliže k Bogu. Potrebno je, dakle, dopustiti da ono što nam sada pokreće srce preraste u molitvu srca koja će se odvijati u obliku razgovora s Bogom, kao što prijatelj razgovara s prijateljem. Pritom nećemo

ići samo za tim da slijedimo misli koje nam sugerira naš tekst i koje iz njega upijamo, nego ćemo još više tražiti Boga »u« mislima i »iza« njih; to je kao kad svoje tijelo izlažemo zrakama sunca – tako zapravo držimo dušu izloženu Bogu, govorimo Ocu, Sinu ili Duhu, već prema tome kome upućujemo svoju molitvu, kako nam to sugerira naš tekst i naše srce.

Ovaj spontani govor Bogu vezan je uz doživljaj onoga što smo upili u sebe u čitanju i u meditaciji. Ova mislena ili usmena molitva (prema raspoloženju) treba trajati tako dugo dok je »čista«, tj. dok nije ometana rastresenostima koje se neminovno javljaju, ili dok se molitelj nije počeo »gubiti« u svojim vlastitim mislima i riječima. Kada to primijetimo, valja nam se ponovno vratiti našem odlomku te, uz njegovu pomoć, pribрати misli i usredotočiti ih slijedeći njegovu poruku ili neku njegovu riječ, sliku, simbol ili izraz. Ako smo pak primijetili da je prošlo vrijeme koje smo odredili za molitveno čitanje Pisma, možemo završiti svoje »božansko čitanje« kratkom zahvalom ili, jednostavno, polako moleći Očenaš. Vrijeme ove mislene ili usmene molitve kod početnika će uglavnom biti kraće, budući da oni u njoj ne mogu ostati dugo vremena bez rastresenosti ili bez tumaranja u vlastitim čuvstvima i mislima, potaknutima tekstem Pisma. Potrebno je, naime, pripremiti kako tekst Pisma ne bi postao pretekstom, tj. izlikom za »praćakanje« u vlastitim omiljelim idejama i osjećajima, koji ne moraju imati nikakve veze s tekstem odlomka odabranog za molitveno čitanje. Objava dana u Svetom pismu zahtijeva privrženi posluš darovanoj Božjoj riječi, pa i pod cijenu da se vlastita riječ gurne u drugi plan, ako to posluš vjere traži.

Prema tome, vidimo da molitveno čitanje Pisma ne ostaje na razmišljanju, već ide prema molitvenom držanju, prema razgovoru s Bogom u ozračju ljubavi i samopredanja Gospodinu koji po riječi Pisma izaziva naša čuvstva, misli i volju. Sve se to stječe u razgovor, u davanje odgovora Ocu po Sinu u Duhu Svetom. Tako ćemo uvijek iznova oslušivati Gospodina i nastojati mu dati svoj odgovor vjere i ljubavi, predajući mu se s pouzdanjem i krotkošću, u zahvaljivanju, poklonstvu, prošnji i vapaju – kako nam srce bude sugeriralo.

Iz toga je razvidno da takvo molitveno ophođenje s Pismom spaja u našem općenitom molitvenom držanju i nastojanju duh i dušu, pamet i srce, mišljenje, čuvstva i volju. Moglo bi se reći da takva molitva sintetizira naše biće, dižući ga k Bogu, te ujedno produbljuje naš identitet. U svemu je tome prisutna i razvija se ona spontana dinamika koja vodi naše moljenje od razmišljanja i razmatranja k jednostavnosti misli, čuvstva i poleta cijeloga bića k Bogu. Pritom nam se u pravilu otvaraju slijedeće dvije mogućnosti na koje valja svratiti pozornost: Gospodin može čovjeka držati i zadržati u svojoj blizini i poticati njegovu ljubav svojom ljubavlju, ili ga pak potaknuti na neko djelovanje, na odluku za neku službu, u skladu s već odabranim stilom života, ili mu pak otvoriti sasvim nove perspektive o kojima još nije razmišljao. Stoga ćemo promotriti dva završna momenta, koji ujedno markiraju kraj samog molitvenog čitanja Pisma te molitelja uvode u djelovanje u skladu s molitvom.

d) Podigni dušu k Bogu (contemplatio, promatranje)

Kontemplacija nastupa kada se mnoštvo osjećaja, misli i molitava stopi u promatranju Isusova lika i Isusova otajstva koje je prisutno na svakoj stranici Biblije, u svakom odlomku Pisma, osobito u evanđeljima. Sve što je čovjeka dosada pokretalo na razini čuvstva, volje i uma u kontemplaciji se nekako »pojednostavilo«, tj. slilo se i stopilo u jednoj temeljnoj gesti ili držanju naše duše, odnosno naše nutrine. Molitva ovdje postaje sasvim jednostavna, uglavnom bez govorenja, zbita u jednostavnom uzdizanju duše k Bogu; to je jednostavna molitva, koja ne treba riječi nego se izražava u neometanoj unutrašnjoj usmjerenosti na Boga. Ona se može i izraziti u kratkoj riječi koja odjekuje našom nutrinom, a upućena je Bogu: »Ti!«, »Smiluj mi se!«, »Gospodine moj i Bože moj!«, »Hvala ti!«, »Pomozi mi!«, »Usavrši moju ljubav!... ili

kako nam kazuje unutrašnje nadahnuće. Bit kontemplacije jest, čini se, u tome da duša, tj. cijeli čovjek, miruje u tišini pred Bogom, u svijesti njegove neizrecive prisutnosti, u gesti predanja, klanjanja, poniznosti, klanjanja, zahvalnosti, i tome slično. Možda je najbolje taj trenutak molitve opisao S. Kierkegaard u svojim dnevnicima: »Što je moja molitva bivala usrdnijom i pobožnijom, sve sam manje imao za govoriti. I na kraju – posve sam umuknuo. I postao sam – slušatelj. A to je nešto posve suprotno od govora. Ispočetka sam naime mislio da moliti znači govoriti; no naučio sam da moliti ne znači ni samo šutjeti, nego da moliti znači – slušati! Tako je to: moliti ne znači slušati sebe kako govoriš; moliti znači utihnuti, šutjeti i čekati dok nas Bog ne čuje« – doprijeti, dakle, do toga da čujemo (u duši osjetimo) da nas Bog čuje.

Kontemplacija je put u iskustvo Boga za koje je, uvjereni smo, svaki čovjek sposoban. Iskustvo Boga jest u ovome: izići iz sebe u posluhu Božjoj riječi, dati se da nas Gospodin svojom riječju uvijek iznova iskuša te tako ući u ono Otajstvo koje u svojoj ruci nosi naš život i koje traži i izaziva naš odgovor. Tako otkrivena i njegovana kontemplativna sposobnost ispunit će nam srce i pratiti nas kada budemo prolazili i kroz tunel protivština i nevjere svjedočeći Raspetog i Uskrslog.

Po svoj se prilici neće uvijek posrećiti da dođemo do takvog intenzivnog promatranja i unutrašnjeg doživljavanja Gospodinove nazočnosti. Sve to, u pravilu, zahtijeva određeno vrijeme i ustrajnu praksu molitvenog bavljenja Pismom. No, kako god tome bilo, čitanje nam uvijek treba biti sabrano i u predanju Riječi koja odjekuje iz Pisma. »Svega sebe predaj Riječi! Cijelu Riječ primijeni na se!« Bog će po tome čovjeka voditi k jednostavnoj molitvi srca, u unutrašnje slušanje i promatranje, ali i u – odgovarajuće djelovanje!

Idi i ti čini tako!

Prijelazi između pojedinih opisanih etapa gotovo su neprimjetni i ne trebamo se njima previše baviti, htijući točno ustanoviti »gdje« smo u molitvi. Takva autorefleksivnost, umetnuta u molitvu, zapravo je koč i umrtvljuje. Nakon potrebne pripreme molitvenog čitanja Pisma najvažnije je slijediti unutrašnje poticaje koje osjetimo za vrijeme molitvenog bavljenja Pismom. Opisane etape imaju svoju orijentativnu vrijednost, ali ne smijemo s njima postupati kao s oklopom ili kalupom koji se kruto primjenjuje. Kad nam »stvar« prijeđe u (dobru) naviku, neće više uopće biti potrebno vraćati pozornost na pojedine dionice molitvenog puta.

Prije ili kasnije, molitelj će iskusiti specifičan učinak nazočnosti Duha Božjega u njegovoj molitvi, koji možemo nazvati nekom vrsti utjehe spojene s dubokom i tihom radošću i mirom. Ovo ne mora biti i osjetno, ali bit će pravo jer je rođeno iz promatranja Božjeg otajstva. Čovjeku se srce širi jer je uočilo iskru onog Otajstva koje je često tako daleko i strano, teško i tamno. A sada je tako blizu i blisko. Tu se plod Duha – ljubav – pokazuje u srcu kao radost i mir (usp. Gal 5,22).

Iz toga proizlazi ono što Pavao u nekim poslanicama naziva razlikovanjem. Molitelj otkriva u sebi sposobnost da shvati ono što u njegovu životu, u svijetu i u povijesti odgovara Božjim naumima spasenja, a što im se protivi. Prema mišljenju C. M. Martinija, ovaj dar razlikovanja onoga što je u skladu s voljom Kristovom, a što joj se protivi (usp. Rim 12; Kol 1) ne proizlazi iz pukog razumskog razmišljanja ili zaključivanja, već iz dubokog unutrašnjeg iskustva Boga. Razlikovanje pomaže i potiče odluku. Riječ je o sposobnosti biranja između mogućih čina i postupaka u našem životu koji trebaju odgovarati poruci Radosne vijesti. Npr. u pastoralu: što trebam reći, što prešutjeti, učiniti ili odgoditi... Isto tako pri savjetovanju, u ispovijedanju, u kontaktima s ljudima, u disciplinskim pitanjima u Crkvi i u društvu, u odgoju... Često će se, sama po sebi, nametnuti odluka da trebamo proučiti stvari, upotrijebiti odgovarajuća sredstva, biti na oprezu, produbiti određenu situaciju i ne držati je svršenom ili za vazda

riješenom... Pri svemu tome uvijek će biti riječ o odluci koja će nas upućivati da djelujemo prema evanđelju.

Tome i mora biti tako, budući da se Božja riječ želi utjeloviti u našem djelovanju, u našem ponašanju i u našim djelima. »... tko god sluša... moje riječi i izvršava ih, bit će kao mudar čovjek koji sagradi kuću na stijeni...« (Mt 7,24). U svemu tome čovjek stječe iskustvo da mu je Isus Krist, utjelovljena Riječ Očeva, postao bliskim, da mu je oduvijek bratom, u skladu s njegovom riječju: »Tko god vrši volju Božju, on mi je brat i sestra i majka« (Mk 3,35).

Na taj će način molitveno čitanje Božje riječi postati školom molitve i školom življenja, a riječ Božja bit će nam Riječ života; iznutra ćemo osjetiti što znači kad Isus Krist za sebe veli da je on Put, Istina i Život (usp. Iv 14,6).

Sazetak i podsjetnik

1) ČITANJE – Višekratno čitanje određenog odlomka Pisma, kako bismo uočili njegove bitne momente – Pazi na riječi, subjekte ili aktere radnje, svojstva njihova djelovanja, ponašanje, osjećaje aktera, na činjenice koje proizlaze kao posljedice riječi ili djelovanja – Izluči smisao rečenica, opisa, dijaloga... – Prisjeti se, po mogućnosti, drugih sličnih ili suprotnih mjesta Pisma (asocijacije) – Pristupi čitanju angažirano = meni je sve to rečeno i napisano je za mene..., o meni se radi – Prema mogućnostima i potrebama upotrijebi neko od stručnih tumačenja teksta.

2) RAZMATRANJE – Svega sebe usmjeri na tekst, a sav tekst primijeni na sebe! – Dopusti da te pogode osjećaji, djelovanje, riječi i postupci aktera... – Tiho, u sebi ili poluglasno, ponavljaj riječ, ili redak, ili izraz koji te posebno pogodio; postani svjestan onoga što se pritom u tebi budi: misli, želje, osjećaji... – Uoči i osjeti Božje držanje prema čovjeku koji se u odabranom odlomku pokazuju: milosrđe, ljubav, vjernost, pravednost...; isto vrijedi i za čovjekovo držanje prema Bogu (i bližnjemu također!): zahvala, hvala, klanjanje, kajanje, ljubav, pouzdanje, vjernost... ili: laž, podlost, izdaja, strah, računanje... – Otkrij trajne vrijednosti odlomka i uspoređuj ih sa svojom osobnom životnom situacijom: kako ih ti proživljavaš? Kako ih gledaš? Kako se u njima (s)nalaziš? Kamo te vodi dinamika misli, osjećaja i postupaka kod aktera u tekstu?

3) MOLITVA – Može biti mislena ili usmena, nećujna, tiha ili glasna – Možeš ostati u tišini, predajući se prisutnomu Bogu, izričući mu ono što je u tebi počelo živjeti potaknuto njegovom riječju – Prema nadahnuću, tvoja će se molitva oblikovati kao zahvaljivanje, prošnja, klanjanje ili hvala – Ona neka traje tako dugo dok ne bude opterećena rastresenostima ili nizanjem vlastitih riječi (usp. Mt 6,7sl.) – U rastresenosti se ponovno vrati tekstu ili rečenici i riječima koje su te pokrenule.

4) PROMATRANJE – Može se nadovezati na razmatranje ili se pak prožima s molitvom ili slijedi nakon nje: kada zastaneš ushićen Božjom ljepotom, dubinom njegove riječi, sudova, postupaka... – Ono se usredotočuje u promatranju Isusova lika ili otajstva njegove osobe i njegova djela spasenja, kako nam se pokazuju u odlomku ili u cjelini Pisma – Čovjek izlazi iz sebe i ulazi u ono Otajstvo kojim je prožet njegov život i koje ga nosi – U svijetu u kojem su trenuci doživljene Božje nazočnosti (kroz vjeru izraženu u oblicima kulture i civilizacije) sve oskudniji, čovjek će se osjećati osamljenim, bez ravnoteže i lišen oslonca, ako ne nađe mjesto susretanja s Bogom.

– DJELOVANJE – Ono prelazi preko okvira molitvenog čitanja Pisma, ali dinamika molitve traži da čovjek unese svoje molitveno iskustvo, uvide i poticaje u svagdašnji život, u susrete i odluke, te da time prožima svoje ponašanje, postupke i svoja vrednovanja. Time on u životu ostvaruje što je u molitvenom čitanju »čuo« i prevladava podvojenost molitve i života.